

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19 ТА ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Федорончук А. В.

ВСТУП

Права і свободи людини є одним з найважливіших інститутів права будь-якої сучасної держави. Значення та роль даного інституту важко переоцінити, адже держава існує тільки тоді, коли у ній панує розуміння цінності прав і свобод людини, відбувається їх утвердження та забезпечення, де держава відповідає перед людиною за свою діяльність і кожне її рішення проходить крізь сито людяності.

Згідно з ст. 1 Конституції України Україна є правовою державою¹. Український правознавець, філософ права, один з організаторів Академії наук України Богдан Кістяківський свого часу зазначав, що «у правовій державі, владі поставлено певні межі, які вона не повинна і не може переступити. Відмежування влади в правовій державі створене визнанням за особою невід’ємних, непорушуваних, недоторканих, невідчужуваних прав»².

Отже, за загальним правилом права і свободи людини в правовій державі є невід’ємними, непорушуваними, недоторканими, невідчужуваними та неподільними. Можна також говорити про те, що вони не можуть бути обмеженими. Водночас, як монета має дві сторони, так і права і свободи людини можуть розглядатися з різних позицій, адже їх правова сутність є багатогранною.

В межах інституту прав і свобод людини функціонує субінститут обмеження прав і свобод людини. У свою чергу, можна виокремити як певні стандарти загальних прав, так і стандарти їх обмежень.

З огляду на тематику нашого дослідження, вважаю за необхідне проаналізувати сутність та особливості обмежень прав і свобод людини, адже пандемія COVID-19 та воєнний стан внесли суттєві корективи в правове становище людини і громадянина в нашій державі. Окрім того, це питання стосується в певній мірі кожного з нас, а тому, воно має не тільки теоретичну, але й практичну цінність.

¹ Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.05.2023)

² Права людини і громадянина в афоризмах та прислів’ях: Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Академії правових наук України / Редкол.: П.М.Рабинович та ін. – К.: Атіка, 2001.– 112 с., URL: <https://osvita.khpg.org/index.php?id=1007570625> (дата звернення: 15.05.2023)

На сьогоднішній день можна вважати сформованим як міжнародне, так і національне законодавство у сфері прав людини та їх обмежень.

Відповідно до статті 29 Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 року при здійсненні своїх прав і свобод людина має піддаватися тільки тим обмеженням, котрі встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання й поваги прав і свобод інших та задоволення справедливих вимог моралі, громадського порядку та загального добробуту в демократичному суспільстві³.

Згідно з ч. 1 ст. 15 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, будь-яка Висока Договірна Сторона може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом⁴.

Згідно з положеннями Міжнародного пакту про громадянські і політичні права держави, які беруть участь у цьому Пакті, можуть вживати заходів на відступ від своїх зобов'язань по Пакту тільки в такій мірі, в якій це диктується гостротою становища, при умові, що такі заходи не є несумісними з їх іншими зобов'язаннями за міжнародним правом і не тягнуть за собою дискримінації виключно на основі раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії чи соціального походження⁵.

Закріплення у міжнародно-правових документах можливості обмеження прав і свобод людини і громадянина у певних випадках і за певних умов, певних стандартів таких обмежень є безумовно свідченням важливості цього інституту як для міжнародного, так і внутрішнього (національного) права.

Маємо визнати, що демократичне суспільство не може існувати без вимушених обмежень, певних поступок власними інтересами заради суспільного блага та досягнення консенсусу, мирного співіснування. Зазначені обмеження безпосередньо стосуються прав і свобод людини та громадянина, які можуть фактично та юридично забезпечуватися й гарантуватися лише в країнах із демократичним політичним режимом.

Права людини можуть і в певних випадках повинні правомірно обмежуватися задля забезпечення спільного інтересу. Проте таке обмеження не завжди буває правомірним, оскільки можуть мати місце випадки незаконного зловживання своїми можливостями, що призводить до порушення прав людини та громадянина. Зловживання своїм правом може полягати в незаконності підстав обмеження, порушення процедурних

³ Загальна декларація прав людини: міжнародний документ від 10.12.1948, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 15.05.2023)

⁴ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: міжнародний документ від 04.11.1950, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 15.05.2023)

⁵ Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: міжнародний документ від 16.12.1966, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 15.05.2023)

механізмів їх реалізації, неспівмірності наслідків обмеження та відвернутої загальної шкоди тощо.

В даному випадку ми розуміємо, що обмеження прав та свобод людини є необхідним та логічним явищем, але водночас важливе значення має те, чи дотримуються вимоги моралі та закону суб'єктом, який встановлює такі обмеження.

З огляду на зазначене, обмеження прав і свобод людини і громадянина можуть бути як правомірними, так і неправомірними.

То що ж таке обмеження прав і свобод людини і громадянина? В даному випадку йдеться саме про правомірні обмеження.

Обмеження прав і свобод людини – це інститут права, який складається з великої кількості взаємопов'язаних, узгоджених між собою норм конституційного, кримінального, цивільного, адміністративного, екологічного й інших галузей права, які встановлюють порядок, підстави, умови, правомірність, механізми звуження змісту й обсягу прав людини⁶.

По суті, обмеження прав людини полягає в тому, що це не применшення, не порушення прав і свобод людини і громадянина, а це зменшення обсягу наданих прав і свобод. Обов'язковою умовою правомірного обмеження є те, що його зміст має коригуватися відповідно до реалій сьогодення.

На сьогоднішній день, кожен із нас живе в умовах карантину (карантинних обмежень), в умовах дії режиму надзвичайної ситуації та умовах дії режиму воєнного стану. Безумовно кожен із цих правових режимів впливає на правовий статус людини і громадянина, на можливість реалізації тих чи інших прав і свобод. Для кожного із цих правових режимів є характерним відокремлене нормативно-правове регулювання, для окремих з них передбачені різні підстави та процедури обмеження прав і свобод людини, різний перелік прав і свобод, які можуть бути обмежені.

Відповідно до ст. 64 Конституції України конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції⁷.

Відразу ж варто відмітити, що в Конституції України не згадується про карантин та інші правові режими під час яких можуть бути обмежені права та свободи людини.

⁶ Мерник А.М. Обмеження прав людини та основоположних свобод в умовах воєнного стану в Україні. Юридичний науковий електронний журнал № 11, 2022, URL: http://lsej.org.ua/11_2022/7.pdf (дата звернення: 15.05.2023)

⁷ Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4250> (дата звернення: 15.05.2023)

1. Правовий режим карантину та обмеження прав і свобод людини

Згідно з ст. 37 Кодексу цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI біологічний захист населення, тварин і рослин вклучає запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів, обсервації та карантину⁸.

Найбільш суворим серед зазначених заходів щодо обмежень, яких зазнають фізичні особи, є карантин.

В юридичній літературі карантин розглядається як правовий режим, що передбачає систему державних заходів, спрямованих на захист людей (тварин, рослин, продовольства, інших продуктів рослинництва і тваринництва, окремих вантажів тощо) від карантинних об'єктів (особливо небезпечних інфекційних хвороб)⁹.

Питання впровадження і функціонування карантину регулюється Законом України «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 06.04.2000 № 1645-III. Даний закон передбачає, що карантин встановлюється та скасовується Кабінетом Міністрів України. Впровадження карантину також наділяє додатковими повноваженнями органи місцевого самоврядування.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 06.04.2000 № 1645-III карантин – це адміністративні та медико-санітарні заходи, що застосовуються для запобігання поширенню особливо небезпечних інфекційних хвороб¹⁰.

Згідно з ст. 29 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 06.04.2000 № 1645-III у рішенні про встановлення карантину зазначаються обставини, що призвели до цього, визначаються межі території карантину, затверджуються необхідні профілактичні, протиепідемічні та інші заходи, їх виконавці та терміни проведення, встановлюються тимчасові обмеження прав фізичних і юридичних осіб та додаткові обов'язки, що покладаються на них, підстави та порядок обов'язкової самоізоляції, перебування особи в обсерваторії (обсервації), госпіталізації до тимчасових закладів охорони здоров'я (спеціалізованих шпиталів)¹¹.

Організація та контроль за дотриманням встановленого на території карантину правового режиму, своєчасним і повним проведенням профілактичних і протиепідемічних заходів покладаються на місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування¹².

⁸ Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 02.10.2012 № 5403-VI, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> (дата звернення: 15.05.2023)

⁹ Юридична енциклопедія: В 6 т. Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: «Укр. енцикл.», 2001. Т.3. 792 с., с. 44

¹⁰ Про захист населення від інфекційних хвороб: Закон України від 06.04.2000 № 1645-III, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14#Text> (дата звернення: 15.05.2023)

¹¹ Про захист населення від інфекційних хвороб: Закон України від 06.04.2000 № 1645-III, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14#Text> (дата звернення: 15.05.2023)

¹² Про захист населення від інфекційних хвороб: Закон України від 06.04.2000 № 1645-III, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14#Text> (дата звернення: 15.05.2023)

У статті 30 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 06.04.2000 № 1645-III містяться повноваження місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в умовах карантину.

Ці повноваження передбачають можливість вжиття ними певних протиепідемічних заходів, які пов'язані з обмеженням прав людини, але конкретного переліку прав, які можуть бути обмежені в умовах карантину немає. У зв'язку з цим, така невизначеність створює умови для можливих зловживань під час прийняття рішень про встановлення тих чи інших обмежень.

Таким чином, під час карантину можуть встановлюватися тимчасові обмеження прав фізичних і юридичних осіб, а також на них можуть покладатися додаткові обов'язки. Такі обмеження мають відповідати ситуації що склалася на момент їх встановлення, а межі таких обмежень мають бути чітко окреслені у чинному законодавстві.

11 березня 2020 року Всесвітня організація охорони здоров'я офіційно оголосила пандемію коронавірусної хвороби COVID-19 у світі.

Безумовно і наша держава відреагувала на це, внаслідок чого було прийнято ряд рішень щодо обмежень прав і свобод людини в інтересах охорони здоров'я населення.

Відповідно до п. 1 постанови Кабінету Міністрів України «Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19» № 211 від 11 березня 2020 р. на усій території України встановлено карантин з 12 березня 2020 р.¹³

Розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про переведення єдиної державної системи цивільного захисту у режим надзвичайної ситуації» від 25.03.2020 № 338-р встановлено для єдиної державної системи цивільного захисту на всій території України режим надзвичайної ситуації¹⁴.

В подальшому Кабінетом Міністрів України приймалися рішення щодо продовження карантину та режиму надзвичайної ситуації.

Режим надзвичайної ситуації для єдиної державної системи цивільного захисту у повному обсязі тимчасово встановлюється у межах території, на якій введено карантин.

Постановою Кабінету Міністрів України «Про встановлення карантину з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, та етапів послаблення протиепідемічних заходів» № 392 від 20 травня 2020 р. з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби

¹³ Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 р. № 211, URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-zapobigannya-poshim110320rennyu-na-teritoriyi-ukrayini-koronavirusu-covid-19> (дата звернення: 15.05.2023)

¹⁴ Про переведення єдиної державної системи цивільного захисту у режим надзвичайної ситуації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.03.2020 № 338-р, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/338-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 15.05.2023)

COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 (далі – COVID-19), в Україні було запроваджено адаптивну модель карантину. Вона передбачає запровадження рівнів епідеміологічної безпеки: «зелений», «жовтий», «помаранчевий» та «червоний»¹⁵.

Постановою Кабінету Міністрів України «Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» від 09 грудня 2020 р. № 1236 з 8 січня до 24 січня 2021 року включно в Україні були запроваджені посилені карантинні обмеження (локдаун)¹⁶.

Як бачимо, протягом усього періоду дії карантину на території нашої держави були запроваджені різноманітні протиепідемічні заходи, які в тій чи іншій мірі обмежували права людини і громадянина. Такі обмеження мали динамічний характер, постійно переглядалися і безпосередньо залежали від необхідності послаблення чи посилення протиепідемічних заходів. Також це стосується і покладення додаткових обов'язків на фізичних осіб.

Цікавим є те, що обмеження, які можуть бути впроваджені органами на місцях, не набули такого поширення, як обмеження, встановлені Кабінетом Міністрів України.

Якщо певні обмеження не викликали запитань, інші обмеження навпаки спровокували в суспільстві жваву дискусію щодо їх законності та відповідності тим обставинам, які склалися на час запровадження заходів.

З однієї сторони, обмеження прав фізичних і юридичних осіб під час карантину є одним із інструментів у боротьбі з поширенням COVID-19. Їх запровадження потребує виняткового обґрунтування, оскільки людина, її життя, здоров'я й безпека, відповідно до чинної Конституції України, є найвищою соціальною цінністю¹⁷. Згідно з рекомендаціями ООН «Human rights at the time of COVID-19 – a Guidance Note», такі обмеження мають бути пропорційними, необхідними та недискримінаційними¹⁸.

¹⁵ Про встановлення карантину з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: постанова Кабінету Міністрів України від 20.05.2020 № 392, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.05.2023)

¹⁶ Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.12.2020 р. № 1236, URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/provstanovleniya-karantynu-ta-zaprovadzhennya-obmezhuvalnih-protiepidemichnih-zahodiv-1236-091220> (дата звернення: 15.05.2023)

¹⁷ Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.05.2023)

¹⁸ Обмеження прав під час карантину: що «каже» законодавство?, URL: <https://uplan.org.ua/analytics/obmezhenia-prav-pid-chas-karantynu-shcho-kazhe-zakonodavstvo/> (дата звернення: 15.05.2023)

З іншої сторони, не вдаючись до будь-яких виправдань, органам державної влади надзвичайно складно було створити систему протидії поширенню COVID-19 за якої були б ефективними протиепідемічні заходи та водночас зведені до мінімуму обмеження прав фізичних осіб, які і є носіями цієї хвороби.

Аналізуючи профілактичні, протиепідемічні та інші заходи, які були запроваджені протягом періоду дії карантину вищезазначеними постановами Кабінету Міністрів України, можна відмітити, що у цей період під час їх застосування були обмежені особисті, політичні, економічні, соціальні, культурні та інші права людини, а також на фізичних і юридичних осіб були покладені додаткові обов'язки. Проаналізуємо окремі з них.

Так, відповідно до Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) від 06.11.2020 № 1000-IX у зв'язку з тим, що українці стали нехтувати рекомендаціями в частині носіння в громадських будівлях і спорудах, громадському транспорті масок (респіраторів), Кодекс України про адміністративні правопорушення було доповнено статтею 44-3 (Порушення правил щодо карантину людей)¹⁹, якою передбачено настання адміністративної відповідальності за невиконання обов'язку щодо перебування в громадських будинках, спорудах, громадському транспорті під час дії карантину без вдягнутих засобів індивідуального захисту, зокрема респіраторів або захисних масок, що закривають ніс та рот, у тому числі виготовлених самостійно.

До внесення цих змін, особа могла бути притягнена до адміністративної відповідальності за порушення маскового режиму на підставі загальної статті за порушення санітарних норм (ст. 42 Кодексу України про адміністративні правопорушення).

На думку Валенка А. встановлений обов'язок носіння в громадських місцях захисних масок є протиепідемічним заходом, який, відповідно до ст. 3 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», мав би бути профінансований за рахунок державного бюджету. Тобто, в розумінні вказаної статті Закону, держава зобов'язана була спочатку закупити та роздати захисні маски, а потім вже вимагати від населення їх носіння²⁰.

¹⁹ Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19): Закон України від 06.11.2020 № 1000-IX, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1000-20#Text> (дата звернення: 15.05.2023)

²⁰ Андрій Валенко Відповідальності за порушення умов карантину підлягають всі особи – незалежно від наявності в них коронавірусу, Юридична газета. 2020, URL: <https://jur-gazeta.com/golovna/vidpovidalnosti-za-porushennya-umov-karantinu-pidlyagayut-vsi-osobi--nezalezno-vid-nayavnosti-v-nih.html> (дата звернення: 15.05.2023)

Дана вимога свого часу викликала критику серед пересічних українців, медичних експертів та юристів. Вони закликали уряд зосередитися на більш дієвих кроках – проведення масової вакцинації²¹.

Одне із обмежень прав людини було запроваджено постановою Кабінету Міністрів України від 29 березня 2020 р. № 241 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211». Постанову Кабінету Міністрів України доповнено пунктом 3-2 такого змісту: особи, що відвідували країни/регіони із місцевою передачею вірусу в громаді (крім водіїв та обслуговуючого персоналу вантажних транспортних засобів, членів екіпажів повітряних і морських, річкових суден, членів поїзних і локомотивних бригад, якщо немає підстав вважати, що вони були в контакті з особою, хворою на гостру респіраторну хворобу COVID-19, спричинену коронавірусом SARS-CoV-2), вважаються такими, що мали контакт з хворим на зазначену хворобу, і підлягають обов'язковій обсервації (ізоляції) протягом 14 днів після перетину державного кордону у спеціалізованих закладах, які визначаються Київською міською, обласними державними адміністраціями»²².

В даному випадку виникає запитання щодо законності обов'язкової госпіталізації (обсервації) хворих на COVID-19.

Відповідно до ст. 28 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24.02.1994 № 4004-XII особи, хворі на особливо небезпечні інфекційні хвороби, в разі відмови від госпіталізації підлягають примусовому стаціонарному лікуванню, а носії збудників зазначених хвороб та особи, які мали контакт з такими хворими, обов'язковому медичному нагляду і карантину у встановленому порядку²³.

На думку Дениса Головіна такий підхід за своїм змістом є обмеженням волі²⁴.

Розглядаючи законність примусової госпіталізації хворих на COVID-19 Мкртичева М. зазначає, що по-перше, примусовій госпіталізації має передувати встановлення факту хвороби особи COVID-19 та наявність відмови такої особи від госпіталізації. По-друге, має бути чітко та детально

²¹ «Маска на вулиці»: чи допоможе нове правило побороти коронавірус? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/maska-na-vulytsi-chy-dopomozhe-nove-pravylo-poboroty-koronavirus/31168066.html> (дата звернення: 15.05.2023)

²² Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211: постанова Кабінету Міністрів України від 29.03.2020 № 241, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/241-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.05.2023)

²³ Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24.02.1994 № 4004-XII, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/241-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.05.2023)

²⁴ Денис Головін Примусова обсервація: чи може поліція змусити бути вдома, 2020, URL: https://24tv.ua/primusova_observatsiya_chi_mozhe_politsiya_zmusiti_buti_vdoma_n1313569 (дата звернення: 15.05.2023)

регламентована процедура примусової госпіталізації особи, хворої на COVID-19²⁵.

Слід зазначити, що в чинному законодавстві не регламентована процедура обов'язкової госпіталізації хворих на COVID-19, чи будь-які інші небезпечні інфекційні хвороби, а також, не передбачено відповідальності за ухилення від обов'язкового медичного огляду та госпіталізації. Тому, таку процедуру слід вважати незаконною, а дії, що вчиняються з метою примусової госпіталізації хворих на COVID-19 такими, що спрямовані на обмеження права на свободу та особисту недоторканість людини (ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ст. 29 Конституції України).

Щодо обмеження права на свободу пересування, то згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 16 березня 2020 р. № 215 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211» введено заборону залізничних, авіаційних та автобусних міжміських та міжобласних пасажирських перевезень, а також роботи метрополітенів для запобігання поширенню коронавірусної інфекції. Тобто, було запроваджено заборону щодо пересування громадським транспортом²⁶.

У ст. 33 Конституції України зазначено, що кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишити територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом²⁷. Тобто, обмеження цього права можуть бути передбачені тільки законом, а не підзаконними нормативно-правовими актами, як це зроблено у нашому випадку.

Ще одне право, яке було обмежене під час карантину стосується проведення масових заходів. Так, відповідно до ст. 39 Конституції України громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування²⁸.

Дане право не належить до абсолютних прав, а тому може бути обмежене, але тільки судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку – з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей (ч. 2 ст. 39 Конституції України). Під час карантину право на проведення масових

²⁵ Мкртичева Марина Чи можна вважати законною примусову госпіталізацію хворих на COVID-19 в умовах надзвичайної ситуації? Юридика газета, 2020, URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/chi-mozhna-vvazhati-zakonnoyu-primusovu-gospitalizaciyu-hvorih-na-covid19-v-umovah-nadzvichaynoyi-si.html> (дата звернення: 15.05.2023)

²⁶ Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211: постанова Кабінету Міністрів України від 16.03.2020 № 215, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/215-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.05.2023)

²⁷ Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.05.2023)

²⁸ Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.05.2023)

заходів було обмежене постановою Кабінету Міністрів України. Разом з тим, стаття 64 Конституції України передбачає можливість тимчасового обмеження права на свободу зборів, мітингів, походів і демонстрацій в умовах воєнного або надзвичайного стану.

Як бачимо, під час карантину, особливо в період запровадження посиленних протиепідемічних заходів були обмежені права людини, а також на фізичних осіб були покладені додаткові обов'язки. З однієї сторони, такі обмеження, встановлення певних заборон чи покладання додаткових обов'язків здійснювалися в інтересах охорони здоров'я населення. З іншої сторони, порядок їх запровадження був недотриманий; окремі з них, були необґрунтованими та не виправданими в достатній мірі. В підсумку, як свідчить практика, це все в основному і виступало в якості підстави для оскарження дій та рішень органів та посадових осіб уповноважених на притягнення до юридичної відповідальності за недотримання таких обмежень.

На даний час також існує думка про те, що обмеження прав громадян мали бути здійснені в межах Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану»²⁹, адже надзвичайний стан може бути введений у тяжких надзвичайних ситуаціях техногенного та природного характеру, зокрема через пандемію— у ситуаціях, що створюють загрозу життю і здоров'ю значних верств населення (п. 1 ч. 2 ст. 4)³⁰. За такого підходу, допустиме тимчасове, обумовлене загрозою, обмеження конституційних прав та свобод людини та громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Дана думка має підстави для існування з огляду на те, що у Законі України «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 06.04.2000 № 1645-III містяться повноваження місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в умовах карантину, а також передбачається можливість встановлення обмежувальних протиепідемічних заходів. Зрозуміло, що місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування в умовах карантину можуть бути наділені відповідними повноваженнями та встановлювати протиепідемічні заходи, які передбачатимуть обмеження прав людини чи покладення на неї додаткових обов'язків, але в даному випадку залишаються невизначеними межі в яких це може бути зроблено та відсутній чіткий перелік прав людини, які можуть бути обмежені в умовах карантину.

²⁹ Бурмагін Олександр Чи дійсно потрібен надзвичайний стан для боротьби з COVID-19? Українська правда, 2020, URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2020/04/5/7246585/> (дата звернення: 15.05.2023)

³⁰ Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16.03.2000 № 1550-III, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text> (дата звернення: 15.05.2023)

Окрім того, як зазначає Степан Берко: «єдиний легальний спосіб запровадити значні обмеження цих прав – це введення надзвичайного стану. Цим шляхом ішли практично всі європейські країни»³¹.

Питання щодо необхідності обмеження прав людини в умовах дії правового режиму надзвичайного стану, а не в умовах карантину, є актуальним та потребує свого вирішення, а тому може бути предметом окремо наукового дослідження.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2020 р. № 1236» від 26 березня 2022 р. № 372 скасовано поділ на карантинні зони залежно від епідемічної ситуації на період воєнного стану. На період воєнного стану: фізичним особам і суб'єктам господарювання рекомендувати дотримуватися протиепідемічних заходів, спрямованих на запобігання поширенню COVID-19; фізичним особам рекомендувати забезпечити отримання повного курсу вакцинації від COVID-19 вакцинами, включеними ВООЗ до переліку дозволених для використання в надзвичайних ситуаціях; закладам охорони здоров'я забезпечити готовність до реагування на спалахи COVID-19 в умовах воєнного стану³².

Як бачимо, в період воєнного стану обмеження прав людини запровадженні для запобігання поширенню COVID-19 набули рекомендаційного характеру.

Станом на сьогоднішній день, Кабінет Міністрів України через COVID-19 продовжив режим надзвичайної ситуації в єдиній державній системі цивільного захисту, а також карантин на всій території України до 30 червня 2023 року³³.

05 травня 2023 року Всесвітня організація охорони здоров'я оголосила про закінчення пандемії COVID-19, що стало приводом для виникнення у суспільстві дискусії щодо необхідності скасування карантину та режиму надзвичайної ситуації в теперішніх умовах.

2. Правовий режим надзвичайної ситуації та права і свободи людини

Відповідно до ст. 11 Кодексу цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI єдина державна система цивільного захисту залежно від масштабів і особливостей надзвичайної ситуації, що прогнозується або

³¹ Степан Берко Напередодні локдауну: що потрібно врахувати уряду? Українська правда, 2020, URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2020/12/8/7276281/> (дата звернення: 15.05.2023)

³² Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2020 р. № 1236: постанова Кабінету Міністрів України від 26.03.2022 № 372, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/372-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.05.2023)

³³ Про внесення змін до розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 березня 2020 р. № 338 і постанови Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2020 р. № 1236: постанова Кабінету Міністрів України від 25.04.2023 № 383, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/372-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.05.2023)

виникла, функціонує у режимах: 1) повсякденного функціонування; 2) підвищеної готовності; 3) надзвичайної ситуації; 4) надзвичайного стану³⁴.

Режим надзвичайної ситуації для єдиної державної системи цивільного захисту у повному обсязі або частково для окремих її складових встановлюється за рішенням Кабінету Міністрів України – для єдиної державної системи цивільного захисту у повному обсязі або частково для кількох окремих її функціональних чи територіальних підсистем³⁵.

Згідно з ст. 14 Кодексу цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI підставою для тимчасового встановлення для єдиної державної системи цивільного захисту у повному обсязі або частково для окремих її складових режиму надзвичайної ситуації є на державному рівні – виникнення надзвичайної ситуації державного рівня³⁶.

Надзвичайна ситуація – обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання на ній або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності (ст. 2 Кодексу цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI)³⁷.

Варто звернути увагу на те, що режим надзвичайного стану для єдиної державної системи цивільного захисту у повному обсязі або частково для окремих її територіальних підсистем тимчасово встановлюється у межах території, на якій введено правовий режим надзвичайного стану відповідно

³⁴ Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 02.10.2012 № 5403-VI, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540317?find=1&text=%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%B2%D0%B8%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%BE%D1%97#n191> (дата звернення: 15.05.2023)

³⁵ Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 02.10.2012 № 5403-VI, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540317?find=1&text=%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%B2%D0%B8%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%BE%D1%97#n191> (дата звернення: 15.05.2023)

³⁶ Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 02.10.2012 № 5403-VI, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540317?find=1&text=%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%B2%D0%B8%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%BE%D1%97#n191> (дата звернення: 15.05.2023)

³⁷ Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 02.10.2012 № 5403-VI, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540317?find=1&text=%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%B2%D0%B8%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%BE%D1%97#n191> (дата звернення: 15.05.2023)

до Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» (ст. 15 Кодексу цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI)³⁸.

Аналізуючи положення Кодексу цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI, можемо відмітити те, що режим надзвичайної ситуації не обмежує права і свободи людей, але передбачає можливість встановлення певних обов'язків для громадян, зокрема, відповідно до ст. 21 громадяни України зобов'язані: 1) дотримуватися правил поведінки, безпеки та дій у надзвичайних ситуаціях; 2) дотримуватися заходів безпеки у побуті та повсякденній трудовій діяльності, не допускати порушень виробничої і технологічної дисципліни, вимог екологічної безпеки, охорони праці, що можуть призвести до надзвичайної ситуації; 3) вивчати способи захисту від надзвичайних ситуацій та дій у разі їх виникнення, надання домедичної допомоги постраждалим, правила користування засобами захисту; 4) повідомляти службі екстреної допомоги населенню про виникнення надзвичайних ситуацій; 5) у разі виникнення надзвичайної ситуації до прибуття аварійно-рятувальних підрозділів вживати заходів для рятування населення і майна; 6) дотримуватися протиепідемічного, протипізоотичного та протипіфитотичного режимів, режимів радіаційного захисту; 7) виконувати правила пожежної безпеки, забезпечувати будівлі, які їм належать на праві приватної власності, первинними засобами пожежогасіння, навчати дітей обережному поводженню з вогнем³⁹.

Основною причиною введення режиму надзвичайної ситуації є активізація зусиль державної влади та органів місцевого самоврядування щодо мінімізації локальної проблеми, яка існує на окремій території (на рівні села, міста, району або області).

Режим надзвичайної ситуації передбачає посилення взаємодії та координації органів державної влади та місцевого самоврядування. Це може мати вираження у таких діях: посилення охорони громадського порядку; інформування громадян; дезінфекція об'єктів і територій; санітарно-гігієнічні протиепідемічні заходи.

Розглядаючи питання щодо прав і свобод українців у надзвичайній ситуації Микола Сірий зазначає, що правові колізії пов'язані з пандемією коронавірусу, карантинном та надзвичайною ситуацією виникають через те, що держава зіткнулася зі специфічною проблемою, яку раніше не доводилося вирішувати. Норми надзвичайної ситуації у законі сформовані з розрахунку

³⁸ Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 02.10.2012 № 5403-VI, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540317?find=1&text=%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%B2%D0%B8%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%BE%D1%97#n191> (дата звернення: 15.05.2023)

³⁹ Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 02.10.2012 № 5403-VI, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540317?find=1&text=%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%B2%D0%B8%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%BE%D1%97#n191> (дата звернення: 15.05.2023)

на локальну ситуацію, якою не є пандемія. Тому можна з впевненістю казати, що уряд діє дещо експромтом і намагається підібрати той арсенал інструментів, який є найбільш адекватним для даної ситуації⁴⁰.

Але, чи насправді режим надзвичайної ситуації був оптимальним варіантом для функціонування єдиної державної системи цивільного захисту в умовах карантину з огляду на ті заходи, які вживалися Кабінетом Міністрів України? Чи можливо мав би бути обраний інший режим функціонування єдиної державної системи цивільного захисту в межах якого могли бути не тільки встановлені певні обов'язки для громадян, але й обмеженні їхні права?

3. Правовий режим воєнного стану та обмеження прав і свобод людини

Відповідно до указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 64/2022 у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до пункту 20 частини першої статті 106 Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану» в Україні введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб⁴¹, який в подальшому неодноразово продовжувався і діє по теперішній час.

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень (ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану»)⁴².

Згідно з статтею 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, військове

⁴⁰ Микола Сірий Права і свободи українців у надзвичайній ситуації. Радіо Свобода, 2020, URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30511532.html> (дата звернення: 15.05.2023)

⁴¹ Про введення воєнного стану в Україні: указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 15.05.2023)

⁴² Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 15.05.2023)

командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) може здійснювати заходи правового режиму воєнного стану⁴³.

Відповідно до указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 64/2022 у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 – 34, 38, 39, 41 – 44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану»⁴⁴.

Отже, під час дії правового режиму воєнного стану можуть бути обмежені такі конституційні права і свободи людини: право на недоторканність житла (ст. 30 Конституції України), право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31 Конституції України), право на невтручання в особисте і сімейне життя (ст. 32 Конституції України), свобода пересування (ст. 33 Конституції України), право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань (ст. 34 Конституції України), право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування (ст. 38 Конституції України), право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування (ст. 39 Конституції України), право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності (ст. 41 Конституції України), право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом (ст. 42 Конституції України), право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується (ст. 43 Конституції України), право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів (ст. 44 Конституції України), право на освіту (ст. 53 Конституції України).

Проте, «обмеження прав людини не може ґрунтуватися виключно на факті існування правового режиму воєнного стану та виправдовуватися ним»⁴⁵.

⁴³ Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 15.05.2023)

⁴⁴ Про введення воєнного стану в Україні: указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 15.05.2023)

⁴⁵ Володимир Богатир Як через війну в Україні обмежувалися права людини (повний список). Юридична газета, 2022, URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/>

Досліджуючи питання обмеження прав і свобод людини та громадянина в умовах воєнного стану Мерник А.М. зауважує, що запровадження особливого правового режиму, у тому числі, воєнного стану, завжди виступає підставою обмеження основних прав і свобод людини і громадянина, що може зумовлювати загрозу непропорційності такого обмеження та відвернутої шкоди. Саме тому чинне законодавство України та акти міжнародно-правового регулювання містять низку важливих гарантій охорони прав і свобод людини і громадянина, серед яких, обов'язкова їх вичерпність та заборона розширеного тлумачення, конкретність строків дії та категорична заборона обмеження певного переліку прав, визначених у частині 2 статті 64 Конституції України⁴⁶.

На думку Кузніченка С.О. що до пропорційності обмеження прав і свобод людини в умовах воєнного стану має застосовуватися трикласовий тест:

1. Обмеження прав людини повинне ґрунтуватися на законі (законність утручання у царину прав людини);
2. Наявність легітимної мети;
3. Необхідність у демократичному суспільстві (пропорційність обмеження прав і свобод людини)⁴⁷.

З огляду на зазначене, можемо відмітити, що режим воєнного стану – це особливий правовий режим в межах якого можуть бути обмежені конституційні права і свобод людини і громадянина, але такі обмеження не можуть бути безмежними, їх встановлення має бути обґрунтованим та законним.

ВИСНОВКИ

Отже, проаналізувавши правову сутність кожного із правових режимів в частині обмеження прав та свобод людини, зокрема, карантину, режиму надзвичайної ситуації та режиму воєнного стану можна відмітити, що кожен із них має свої особливості, які стосуються: умов (підстав) введення; мети введення; порядку введення; заходів, які можуть вживатися в умовах правового режиму; переліку прав, які можуть бути обмежені; порядку їх обмеження; наслідків недотримання порядку щодо обмеження прав і т. д.

В Законі України «Про захист населення від інфекційних хвороб» відсутній перелік прав фізичних осіб, які можуть бути обмежені під час карантину. Є тільки стаття в якій визначені повноваження місцевих органів

mizhnarodne-pravo-investiciyi/yak-cherez-viynu-v-ukrayini-obmezhuvalisya-prava-lyudini-povniy-spisok.html (дата звернення: 15.05.2023)

⁴⁶ Мерник А.М. Обмеження прав людини та основоположних свобод в умовах воєнного стану в Україні. Юридичний науковий електронний журнал № 11, 2022, URL: http://lsej.org.ua/11_2022/7.pdf (дата звернення: 15.05.2023)

⁴⁷ Кузніченко С.О. Концепт обмеження прав людини в умовах воєнного стану. Південноукраїнський правничий часопис 1-2, 2022, URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/1-2/8.pdf> (дата звернення: 15.05.2023)

виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в умовах карантину. На нашу думку, ці повноваження місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування можуть тлумачитися на власну користь (не на користь фізичних осіб), і не завжди такі обмеження прав людини під час карантину проходять перевірку на дотримання прав людини, відповідність їх Конституції України та іншим законам в яких закріплені права людини. Разом з тим, якби в Законі України «Про захист населення від інфекційних хвороб» був би закріплений перелік прав, які можуть бути обмежені. Це б дозволило усунути певні суперечності з приводу їх встановлення та реалізації на практиці.

Регулювання обмежень прав людини під час карантину здійснювалося на підзаконному рівні, а саме постановами Кабінету Міністрів України, що не відповідає загальноприйнятим підходам щодо порядку обмеження прав людини.

Режим надзвичайної ситуації не обмежує права і свободи людей, але передбачає можливість встановлення певних обов'язків для громадян. Режим надзвичайного стану для функціонування єдиної державної системи цивільного захисту та правовий режим надзвичайного стану передбачають можливість обмеження прав людини.

Для перевірки обґрунтованості та правомірності обмеження прав людини під час карантину та правового режиму воєнного стану можна використовувати такі критерії як якість закону, виправданість мети та суспільна необхідність. Важливо дотримуватися балансу між правом однієї людини та правом всієї нації на здорове існування та безпечне середовище. При цьому органи державної влади та органи місцевого самоврядування повинні приймати якісні нормативно-правові акти якими регламентується порядок обмеження прав людини, а запроваджені ними протиепідемічні заходи повинні бути співрозмірними із забезпеченням стабільного правового становища людини.

АНОТАЦІЯ

Протягом останніх років в житті нашої держави відбулися події, які були пов'язані з правами людини та їх обмеженнями. У березні 2020 року на усій території України установлено карантин. У лютому 2022 року в Україні введено воєнний стан. Ці події потребували адекватної реакції зі сторони органів державної влади та органів місцевого самоврядування, оскільки питання прав людини та їх обмежень завжди були надзвичайно чутливими в українському суспільстві. Незважаючи на це, втручання держави в права людини в умовах пандемії COVID-19 не залишилося непоміченим. Зокрема, окремі обмеження прав людини були необґрунтованими та неспівмірними із ситуацією, яка існувала на період їх встановлення. Мали місце порушення

порядку запровадження обмежень прав людини та введення певних заборон, на громадян України покладалися додаткові обов'язки, які не були виправданими. Держава постійно балансувала між необхідністю охорони здоров'я населення та обмеженням прав людини.

З моменту введення воєнного стану карантинні обмеження набули рекомендаційного характеру. У свою чергу ті обмеження прав людини, які були встановлені у період дії правового режиму воєнного стану сприйнялись суспільством вже по іншому, адже такі обмеження запроваджувалися не тільки з метою гарантування безпеки кожного з нас, але й задля збереження української нації та державності як такої.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР, URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.05.2023)

2. Права людини і громадянина в афоризмах та прислів'ях: Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Академії правових наук України / Редкол.: П.М.Рабинович та ін. – К.: Атіка, 2001. 112 с., URL: <https://osvita.khpg.org/index.php?id=1007570625> (дата звернення: 15.05.2023)

3. Загальна декларація прав людини: міжнародний документ від 10.12.1948, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 15.05.2023)

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: міжнародний документ від 04.11.1950, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 15.05.2023)

5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: міжнародний документ від 16.12.1966, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 15.05.2023)

6. Мерник А.М. Обмеження прав людини та основоположних свобод в умовах воєнного стану в Україні. Юридичний науковий електронний журнал № 11, 2022, URL: http://lsej.org.ua/11_2022/7.pdf (дата звернення: 15.05.2023)

8. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 02.10.2012 № 5403-VI, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> (дата звернення: 15.05.2023)

9. Юридична енциклопедія: В 6 т. Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: «Укр. енцикл.», 2001. Т.3. 792 с., с. 44

10. Про захист населення від інфекційних хвороб: Закон України від 06.04.2000 № 1645-III, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14#Text> (дата звернення: 15.05.2023)

11. Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 р. № 211, URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zapobigannya-poshim110320rennyu-na-teritoriyi-ukrayini-koronavirusu-covid-19> (дата звернення: 15.05.2023)

12. Про переведення єдиної державної системи цивільного захисту у режим надзвичайної ситуації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.03.2020 № 338-р, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/338-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 15.05.2023)

13. Про встановлення карантину з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: постанова Кабінету Міністрів України від 20.05.2020 № 392, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.05.2023)

14. Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.12.2020 р. № 1236, URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vstanovlennya-karantynu-ta-zaprovadzhennya-obmezhuvalnih-protiepidemichnih-zahodiv-1236-091220> (дата звернення: 15.05.2023)

15. Обмеження прав під час карантину: що «каже» законодавство?, URL: <https://uplan.org.ua/analytics/obmezhenia-prav-pid-chas-karantynu-shcho-kazhe-zakonodavstvo/> (дата звернення: 15.05.2023)

16. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19): Закон України від 06.11.2020 № 1000-IX, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1000-20#Text> (дата звернення: 15.05.2023)

17. Андрій Валенко Відповідальності за порушення умов карантину підлягають всі особи – незалежно від наявності в них коронавірусу, Юридика газета. 2020, URL: <https://jur-gazeta.com/golovna/vidpovidalnosti-zaporushennya-umov-karantynu-pidlyagayut-vsi-osobi--nezalezhno-vid-nayavnosti-v-nih.html> (дата звернення: 15.05.2023)

18. «Маска на вулиці»: чи допоможе нове правило побороти коронавірус? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/maska-na-vulytsi-chy-dopomozhe-nove-pravylo-poboroty-koronavirus/31168066.html> (дата звернення: 15.05.2023)

19. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211: постанова Кабінету Міністрів України від 29.03.2020 № 241, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/241-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.05.2023)

20. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24.02.1994 № 4004-XII, URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/241-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.05.2023)

21. Денис Головін Примусова обсервація: чи може поліція змусити бути вдома, 2020, URL: https://24tv.ua/primusova_observatsiya_chi_mozhe_politsiya_zmusiti_buti_vdoma_n1313569 (дата звернення: 15.05.2023)

22. Мкртчичева Марина Чи можна вважати законною примусову госпіталізацію хворих на COVID-19 в умовах надзвичайної ситуації? Юридична газета, 2020, URL: [https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/chimozhna-vvazhati-zakonnoyu-primusovu-gospitalizaciyu-hvorih-na-covid19-v-umovah-nadzvichaynoi-si.html](https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/chimozhna-vvazhati-zakonnoyu-primusovu-gospitalizaciyu-hvorih-na-covid19-v-umovah-nadzvichaynoi-situatsii-si.html) (дата звернення: 15.05.2023)

23. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211: постанова Кабінету Міністрів України від 16.03.2020 № 215, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/215-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.05.2023)

24. Бурмагін Олександр Чи дійсно потрібен надзвичайний стан для боротьби з COVID-19? Українська правда, 2020, URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2020/04/5/7246585/> (дата звернення: 15.05.2023)

25. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16.03.2000 № 1550-III, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text> (дата звернення: 15.05.2023)

26. Степан Берко Напередодні локдауну: що потрібно врахувати урядю? Українська правда, 2020, URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2020/12/8/7276281/> (дата звернення: 15.05.2023)

27. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2020 р. № 1236: постанова Кабінету Міністрів України від 26.03.2022 № 372, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/372-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.05.2023)

28. Про внесення змін до розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 березня 2020 р. № 338 і постанови Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2020 р. № 1236: постанова Кабінету Міністрів України від 25.04.2023 № 383, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/372-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.05.2023)

29. Микола Сірий Права і свободи українців у надзвичайній ситуації. Радіо Свобода, 2020, URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30511532.html> (дата звернення: 15.05.2023)

30. Про введення воєнного стану в Україні: указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 15.05.2023)

31. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 15.05.2023)

32. Володимир Богатир Як через війну в Україні обмежувалися права людини (повний список). Юридична газета, 2022, URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/mizhnarodne-pravo-investiciyi/yak-cherez-viynu-v-ukrayini-obmezhuvalisya-prava-lyudini-povniy-spisok.html> (дата звернення: 15.05.2023)

33. Кузніченко С.О. Концепт обмеження прав людини в умовах воєнного стану. Південноукраїнський правничий часопис 1-2, 2022, URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/1-2/8.pdf> (дата звернення: 15.05.2023)

Information about the author:

Fedoronchuk Andrii Volodymyrovych,

Candidate of Juridical Sciences (Ph. D.),

Lecturer at the Department of Constitutional, International
and Administrative Law Educational

and Scientific Law Institute of Vasyl Stefanyk

Precarpathian National University

44A, Shevchenka str., Ivano-Frankivsk, 76000, Ukraine